Grŵp Llywio: Cryfhau a Hyrwyddo Cydraddoldeb a Hawliau Dynol yng Nghymru

Parc Cathays – Caerdydd 3

17 Gorffennaf 2019 9:00am – 11:00am

Yn bresennol

Jane Hutt AC, Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip (Cadeirydd)

Elizabeth Flowers (Swyddfa Comisiynydd Plant Cymru)

Keithley Wilkinson (Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro)

Kelly Davies (Swyddfa Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru)

Y Cynghorydd Mary Sherwood (Cyngor Abertawe)

Daniel Hurford (CLlLC)

Fran Targett (CGGC)

Catherine Fookes (RhCM Cymru)

Hannah Wharf (Cydraddoldeb a Hawliau Dynol)

Rhian Davies (Anabledd Cymru)

Dr Emily Kakoullis (Prifysgol Caerdydd)

Aled Edwards (Cytûn)

Swyddogion Llywodraeth Cymru a oedd yn bresennol

Alyson Francis – Dirprwy Gyfarwyddwr, Is-adran Cymunedau

Uzo Iwobi – Cynghorydd Polisi Arbenigol

Paul Dear – Pennaeth Cydraddoldeb (yn gadael)

Emma Bennett – Pennaeth Cydraddoldeb (yn cymryd yr awenau)

Rae Cornish – Pennaeth Cydraddoldeb Rhywiol

Shane Williams – Pennaeth Gwaith Pobl Anabl a Gweithredu Dyletswydd Economaidd-Gymdeithasol

Dr Steven Macey – Uwch-Swyddog Ymchwil

Sarah Jones – Cymorth Tîm Cydraddoldeb a VAWDASV

Ymddiheuriadau

Sally Thomas (Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr/Rhwydwaith Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus Gogledd Cymru)

Sean O'Neill (Plant yng Nghymru)

Rhian Pritchard – Rheolwr Deddfwriaeth Cydraddoldeb

Croeso a Chyflwyniadau – Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip

Croesawyd pawb a oedd yn bresennol i gyfarfod cyntaf y Grŵp Llywio ar gyfer Hyrwyddo a Chryfhau Cydraddoldeb a Hawliau Dynol.

Prif ddiben y cyfarfod cyntaf hwn oedd egluro nodau, amcanion a Chylch gorchwyl y Grŵp Llywio. Mae Llywodraeth Cymru a phawb sy'n bresennol yn y cyfarfod yn ymwybodol o effaith uniongyrchol y sefyllfa bresennol o ran cyni a Brexit ar hawliau dynol, yn enwedig mewn perthynas â nodweddion gwarchodedig. Nododd y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip fod yn rhaid i Lywodraeth Cymru wneud popeth o fewn ei gallu i ddiogelu cydraddoldeb a hawliau dynol, am fod hyn yn rhan o'i deddfwriaeth sefydlol.

Trosolwg o'r Nodau a'r Dull Gweithredu

Gofynnwyd i bawb a oedd yn bresennol drafod eu disgwyliadau ar gyfer y grŵp hwn yn eu tro. Roedd y grŵp yn gwbl gadarnhaol ynghylch sefydlu'r grŵp a'i ddiben cyffredinol. Ymhlith y pwyntiau penodol a wnaed roedd y canlynol:

- Nododd Hannah Wharf, er mwyn i'r Ddeddf Hawliau Dynol gael ei hymgorffori yng Nghymru, fod angen gwneud gwaith ymchwil pellach i lenwi'r bylchau. Gwnaeth Hannah hefyd holi a fyddai'r grŵp hwn yn edrych ar atebolrwydd cytuniad.

- Cyfeiriodd Catherine Fookes at y Bil Hawliau Merched, a fyddai'n helpu i amddiffyn hawliau merched ar ôl Brexit. Awgrymodd Catherine y gallai'r grŵp llywio hwn helpu gyda'r gwaith a wneir gan RhCM Cymru ar y Bil hwn. Mae angen nodi bylchau a rhoi strwythurau cyfreithiol ar waith mewn perthynas â chyflwyno'r Bil.

- Cododd Fran Targett bwysigrwydd edrych y tu hwnt i'r ddeddfwriaeth; dylid anelu at weithredu ac ymgysylltu â phobl go iawn. Awgrymodd fod angen newid mewn ymddygiad, yn enwedig o ran y ddyletswydd economaidd-gymdeithasol. Cytunodd Kelly Davies â Fran fod angen edrych ar gamau y tu ôl i'r ddeddfwriaeth.

- Mynegodd y Cynghorydd Mary Sherwood bryder ynghylch diffyg ymrwymiad ystyrlon i gyflawni dyletswyddau cydraddoldeb yng Nghymru. Nododd y bydd cynghorau, er enghraifft, ond yn gwneud yr hyn sy'n ofynnol yn statudol o ganlyniad i'r pwysau dwys ar adnoddau. Fodd bynnag, os cyflawnir y ddyletswydd hon yn iawn a'i gwneud yn dda, mae llawer o botensial i sicrhau canlyniadau cadarnhaol. Gwnaeth hefyd dynnu sylw at weithredu GDPR, gyda chyhoeddusrwydd eang a phwyslais cryf ar risgiau diffyg cydymffurfio fel astudiaeth achos da ar gyfer y ffordd y gallem baratoi i weithredu'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol.

- Awgrymodd Daniel Hurford y byddai corff sefydlog o sefydliadau sector cyhoeddus yn cael ei groesawu.
- Tynnodd Keithley Wilkinson sylw at y ffaith bod natur groestoriadol gwahaniaethu yn bwysig wrth ystyried materion cydraddoldeb. Gwnaeth Keithley hefyd argymell y dylai'r grŵp hwn ddefnyddio iaith syml a chyfathrebu'n glir.
- Hysbysodd Dr Emily Kakoullis y grŵp fod ei hymchwil yn canolbwyntio ar hawliau dynol ar lefel ryngwladol. Roedd yn gobeithio ei defnyddio i lywio gwaith y grŵp ac mae ganddi ddiddordeb mewn cyfrannu at gwestiynau ac ymchwilio i'r ffordd y caiff confensiynau'r Cenhedloedd Unedig eu rhoi ar waith ar lawr gwlad.
- Mae Elizabeth Flowers o blaid ymgorffori Confensiynau'r Cenhedloedd Unedig ymhellach, gan adeiladu ar y profiad a gafwyd ers i'r Mesur Hawliau Plant gael ei gyflwyno yng Nghymru.
- Nododd Rhian Davies nad yw pobl yn teimlo bod eu hawliau presennol yn cael eu cynnal a bod pobl sydd ag anableddau yn wynebu gwahaniaethu o hyd, 25 mlynedd ers cyflwyno'r Ddeddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd.

<u>Cytuno ar Gylch Gorchwyl</u>

Trafodwyd y cylch gorchwyl drafft a ddosbarthwyd cyn y cyfarfod a chytunodd y grŵp ar y diwygiadau canlynol:

- Dylai iaith y cylch gorchwyl fod yn syml ac yn hawdd ei deall.
- Mae'r Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip yn awyddus i'r grŵp weithredu'n agored – dylai fod mor dryloyw â phosibl. Caiff aelodau eu hannog i rannu datblygiadau a chanlyniadau â'u cydweithwyr yn eu sefydliadau.
- Dylai'r Cylch Gorchwyl nodi'n benodol y byddwn yn rhannu ein gwaith â fforymau cydraddoldeb eraill ac ACau.
- Mae angen i Ddiben y grŵp nodi'r amrywiaeth o ffrydiau gwaith i'w cwmpasu – gan gynnwys y ddyletswydd economaidd-gymdeithasol, adolygu Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus, gwaith ymchwil, a sicrhau cysondeb â'r cerrig milltir cenedlaethol ar gyfer Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.
- Dylai Egwyddorion y grŵp fod yn gysylltiedig â'r Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol a Deddfwriaeth Partneriaeth Gymdeithasol.
- Dylai Herio a Dysgu fod ymhlith Egwyddorion y grŵp.
- Roedd Alicja Zalesinska o Tai Pawb wedi mynegi diddordeb mewn ymuno â'r grŵp. Cytunwyd ar hyn.
- Trafododd aelodau y posibilrwydd o wahodd sefydliadau ac unigolion eraill i ymuno â'r Grŵp Llywio, gan gynnwys: Cynghorwyr Cenedlaethol VAWDASV, Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg, TUC Cymru, Andrew White o Stonewall

Cymru, Jenny-Anne o rwydwaith trawsryweddol Unique Cymru, yr Athro Robert Moore o NWREN, Rocio Cifuentes o'r Tîm Cymorth Ieuenctid Ethnig a Sunil Patel o Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth.

- Awgrymodd Aled Edwards fod angen i'r grŵp nodi ac ymateb i faterion yn gyflym ac i gynrychioli'r bobl a'u nodweddion gwarchodedig.

Cam gweithredu 1: Diwygio'r Cylch Gorchwyl a'i rannu ag aelodau, ACau a fforymau Cydraddoldeb eraill Llywodraeth Cymru.

Cam gweithredu 2: Ysgrifenyddiaeth i ailystyried aelodaeth y Grŵp Llywio gan ystyried yr awgrymiadau a gyflwynwyd gan ei aelodau presennol.

<u>Y Wybodaeth Ddiweddaraf am Waith Cysylltiedig</u>

Partneriaeth Gymdeithasol

Cyfeiriodd y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip at y datganiad a wnaed gan y Prif Weinidog yn y gwaith blaenorol mewn perthynas â Phartneriaeth Gymdeithasol yng Nghymru.

Dyletswydd Economaidd-Gymdeithasol (Paul Dear)

Hysbyswyd y grŵp y gwelwyd cynnydd o ran y Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol ers mis Chwefror gydag ymrwymiad clir gan y Prif Weinidog a'r Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip i ddechrau ei rhoi ar waith.

Mae dwy brif elfen i'r gwaith cychwynnol: y weithdrefn gyfreithiol a'r canllawiau. Mae'r broses gyfreithiol yn gymharol syml am fod Deddf Cydraddoldeb 2010 eisoes wedi'i deddfu. Fodd bynnag, mae'r Canllawiau y bydd eu hangen yn ddarn o waith mwy sylweddol. Mae swyddogion wedi cyfarfod â chymheiriaid yn Llywodraeth yr Alban i drafod y broses o roi'r ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol ar waith yno. Rhoddodd Alyson fanylion am ei hymweliad diweddar â'r Alban lle bu'n cyfarfod â chynrychiolwyr cyfreithiol i drafod yr heriau y gwnaethant eu hwynebu a'u proses ar gyfer datblygu canllawiau. Ar hyn o bryd, mae'r Alban ar fin gweithredu ac ymgorffori'r Ddyletswydd. Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (y Ddeddf) o gymorth i Gymru o ran rhoi'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol a'r canllawiau ar waith ond bydd angen i'r canllawiau yng Nghymru ystyried y Ddeddf ac unrhyw ddeddfwriaeth arall sy'n bodoli yng Nghymru yn ofalus, yn ogystal â'r cyd-destun cyffredinol yng Nghymru.

Cododd aelodau o'r grŵp bryderon ynghylch y ffaith bod angen integreiddio'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol â systemau adrodd eraill (e.e. Cynllun Cydraddoldeb Strategol). Ni all hwn fod yn ymarfer ticio blychau arall, mae angen annog pobl i feddwl yn ddyfnach am ganlyniadau.

Adolygiad o'r rheoliadau yng Nghymru o ran Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (y Ddyletswydd) (Paul Dear)

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio'n agos gyda'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (EHRC) er mwyn gwella cydymffurfiaeth â'r Ddyletswydd. Darparodd y symposiwm diweddar, a gynhaliwyd ar 11 Gorffennaf, adborth cadarnhaol gan

sefydliadau sector cyhoeddus ar sut yn union y gellid gwella'r rheoliadau yng Nghymru. Mae gwaith hefyd yn mynd rhagddo mewn perthynas â chyflwyno adroddiadau – mae angen i adroddiadau blynyddol gan gyrff cyhoeddus fod ar gael yn hawdd ac mae angen i'r data y maent yn eu darparu fod yn hygyrch ac yn gyson o ran eu fformat. Mae prosiect i gyflawni'r gwelliannau hyn eisoes yn mynd rhagddo.

Trafododd Aled Edwards y ffaith mai'r naratif sy'n bwysig, yn enwedig yn y sector Ffydd, o beth mae'n ei weld. Mae'n bwysig rhannu straeon am y ffordd y mae'r systemau hyn, megis y Ddyletswydd, yn dwyn sefydliadau i gyfrif. Mae pobl yn deall straeon. Yn dilyn y pwynt hwn, trafododd y Cynghorydd Sherwood y ffordd y mae Comisiwn y Gwir am Dlodi yn yr Alban wedi helpu i lywio Llywodraeth yr Alban. Mae Comisiwn y Gwir am Dlodi wedi creu trafodaethau rhwng y sawl sy'n gwneud penderfyniadau a phobl go iawn y mae'r penderfyniadau a wneir yn effeithio arnynt. Mae Comisiwn y Gwir am Dlodi yn dechrau yn Abertawe, sef y cyntaf yng Nghymru. Bydd Mary yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r grŵp am y gwaith hwn.

Cam gweithredu 3: Y Cynghorydd Mary Sherwood i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r grŵp am waith Comisiwn newydd y Gwir am Dlodi yn Abertawe.

Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol (Rae Cornish)

Hysbysodd Rae Cornish y grŵp fod yr Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol ar fin dod i ben. Mae Cam 2 o'r adolygiad yn darparu fel adroddiad a map ffordd ar gyfer Cydraddoldeb Rhywiol. Nododd Rae fod cysondeb da rhwng y gwaith ar y Ddyletswydd a'r Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol. Bydd Llywodraeth Cymru yn ystyried yr Adolygiad dros yr haf, a disgwylir i'r Cabinet wneud datganiad ar yr Adolygiad yn yr hydref. Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl llawer o argymhellion o'r Adolygiad – argymhellion i'w gweithredu ar unwaith ac argymhellion hirdymor. Nododd Rae hefyd fod yr Adolygiad wedi mabwysiadu natur groestoriadol gwahaniaethu – cafodd hyn ei groesawu gan aelodau'r grŵp. Mae Rae yn hapus i rannu'r adroddiad pan gaiff ei gyhoeddi.

Cam gweithredu 4: Ysgrifenyddiaeth i rannu'r Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol ag aelodau'r grŵp pan gaiff ei gyhoeddi.

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a Chydraddoldeb (Alyson Francis)

Trafododd Alyson Francis y ffordd y mae Llywodraeth Cymru yn ystyried cyfranogiad ystyrlon – yn benodol sut i gysylltu ag unigolion a chynnwys lleisiau newydd yn y sgwrs. Cyfeirir at Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn yr Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol, a fydd hefyd yn bwydo i mewn i waith ymchwil pellach. Disgwylir i'r cerrig milltir cenedlaethol ar gyfer Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol gael eu cyhoeddi yn y man; bydd hyn yn berthnasol i'r grŵp a dylid eu cynnwys yn y Cylch Gorchwyl.

Nododd Alyson hefyd y disgwylir i waith ymchwil Dr Alison Parken ar Brif Ffrydio Cydraddoldeb (sy'n rhan o'r Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol) hefyd gael ei gyhoeddi cyn bo hir. Anfonir dolenni at y grŵp pan gaiff y gwaith ymchwil hwn ei gyhoeddi.

Cam gweithredu 5: Ysgrifenyddiaeth i anfon dolenni i waith ymchwil Dr Alison Parken pan gaiff ei gyhoeddi.

Ymchwil yn y Dyfodol (Dr Steven Macey)

Esboniodd Dr Steven Macey mai nod eang ei waith ymchwil yw mynd i'r afael â materion a godwyd ym mis Chwefror (yn ystod gweithdy ar gyfer y grŵp llywio hwn). Mae angen gwell dealltwriaeth ar gyfer y fframwaith deddfwriaeth. Mae Steven wedi drafftio manyleb ymchwil, y gall sefydliadau wneud cais i ymgymryd â hi, a fydd yn ystyried sut y gellir cryfhau cydraddoldeb a hawliau dynol o fewn deddfwriaeth bresennol neu ddeddfwriaeth newydd o bosibl (Deddf Hawliau Dynol Cymru), a gwerth gwneud hynny. Byddai'r prosiect ymchwil hwn yn creu cwmpas i ailystyried rheoliadau'r Ddyletswydd ar ôl ei gwblhau. Cadarnhaodd Steven y bydd yr unigolyn a fydd yn ymgymryd â'r gwaith ymchwil yn cyhoeddi adroddiadau dros dro ar ei ganfyddiadau. O ganlyniad i achosion posibl o wrthdaro buddiannau, mae cyfyngiadau o ran y graddau y gellir rhannu'r fanyleb ymchwil ag aelodau'r grŵp llywio. Fodd bynnag, cytunodd Steven a Paul i gyfarfod ag aelodau, na fyddent yn gynigwyr posibl, ar ôl y prif gyfarfod i drafod hyn yn fanylach.

Cam gweithredu 6: Cyfarfod dilynol i drafod y fanyleb ar unwaith – cwblhawyd

<u>Unrhyw Fater Arall/Camau Nesaf/Cyfarfodydd yn y Dyfodol</u>

Cynhelir y cyfarfod nesaf ar ddechrau'r hydref.